

**Kodeks karny.
Część szczególna.
Art. 148-251. Komentarz**

Kodeks karny

z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. Nr 88, poz. 553)

Tekst jednolity z dnia 11 września 2019 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1950)¹

(zm.: Dz.U. 2019, poz. 2128; Dz.U. 2020, poz. 568, Druk Nr 330)

(Wyciąg)

(...)

Część szczególna

(...)

Rozdział XIX. Przeszypstwa przeciwko życiu i zdrowiu

Art. 148. [Zabójstwo]

§ 1. Kto zabija człowieka, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 8, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 2. Kto zabija człowieka:

- 1) ze szczególnym okrucieństwem,**
- 2) w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem,**
- 3) w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie,**
- 4) z użyciem materiałów wybuchowych,**

podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

¹ Tekst jednolity ogłoszono dnia 14.10.2019 r.

§ 3. Karze określonej w § 2 podlega, kto jednym czynem zabija więcej niż jedną osobę lub był wcześniej prawomocnie skazany za zabójstwo oraz sprawca zabójstwa funkcjonariusza publicznego popełnionego podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego.

§ 4. Kto zabija człowieka pod wpływem silnego wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

Spis treści

	Nb
1. Przedmiot ochrony	1
2. Podmiot przestępstwa	2
3. Strona podmiotowa	3
4. Czynność sprawcza	4
5. Zabójstwo przez oddziaływanie na psychikę pokrzywdzonego	5
6. Zabójstwo sądowe	6
7. Ustalenie zamiaru sprawcy na podstawie okoliczności podmiotowo-przedmiotowych	7
8. Współsprawstwo zabójstwa	8
9. Szczególne okrucieństwo	9
10. Strona podmiotowa przy działaniu ze szczególnym okrucieństwem	10
11. Zabójstwo w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem	11
12. Kwalifikacja prawna przy zabójstwie w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem	12
13. Motywacja zasługująca na szczególne potępienie	13
14. Zabójstwo z użyciem materiałów wybuchowych	14
15. Zabójstwo jednym czynem więcej niż jednej osoby	15
16. Usiłowanie zabójstwa z art. 148 § 3 KK <i>in principio</i>	16
17. Ponowne skazanie za zabójstwo	17
18. Ponowne skazanie za zabójstwo a formy stadialne i zjawiskowe	18
19. Ponowne skazanie za zabójstwo a art. 64 KK	19
20. Zabójstwo funkcjonariusza publicznego	20
21. Rozszerzenie ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym na inne osoby	21
22. Zabójstwo w afekcie	22
23. Ustalenia co do zaistnienia afektu	23
24. Zabójstwo w afekcie a stan nietrzeźwości sprawcy	24

25. Zabójstwo w afekcie a ograniczona poczytalność	25
26. Zabójstwo kobiety w ciąży	26
27. Potrącenie na przejściu dla pieszych	27
28. Zabójstwo na zlecenie	28
29. Odnalezienie ciała ofiary	29
30. Zboczenie działania (<i>aberratio ictus</i>)	30
31. Odpowiedzialność karna nieletniego	31
32. Zbieg art. 148 § 2 pkt 1 KK z art. 197 § 4 KK	32
33. Zbieg art. 148 § 2 pkt 2 KK z art. 148 § 2 pkt 3 KK	33
34. Kumulatywna kwalifikacja art. 148 § 1 KK i art. 155 KK	34
35. Kumulatywna kwalifikacja z art. 158 § 1 lub art. 159 KK	35
36. Pozbawienie praw publicznych	36
37. Proponowane wprowadzenie penalizacji przygotowania do zabójstwa i zlecenia zabójstwa	37
38. Proponowana zmiana sankcji karnych	38

1. **Przedmiot ochrony.** Dobrem prawnie chronionym przez art. 148 KK jest życie **człowieka narodzonego** aż do momentu jego śmierci. Na gruncie analizowanego przepisu początek życia człowieka następuje z chwilą rozpoczęcia porodu (początek skurczy porodowych rozszerzających) albo przeprowadzenia cesarskiego cięcia polegającego na rozcięciu powłok brzusznych oraz macicy i przecięciu pęcherza płodowego (podobnie A. Zoll, w: Zoll, Kodeks karny, t. 2, 2006, s. 237). Z kolei przez śmierć człowieka rozumieć należy trwałe nieodwracalne ustanie czynności mózgu (śmierć mózgu) lub nieodwracalne zatrzymanie krążenia (procedura stwierdzenia śmierci mózgowej lub nieodwracalnego zatrzymania krążenia zob. art. 43 i n. ZawLekU) (por. T. Kalita, Śmierć mózgu, s. 39–53). Życie człowieka nienarodzonego, tj. do momentu rozpoczęcia porodu, chronione jest przez art. 152, 153 i 154 KK.

2. **Podmiot przestępstwa.** Czyn zabroniony z art. 148 KK 2 popełniony może zostać przez działanie bądź zaniechanie. Jeżeli czynność sprawcza polega na **działaniu**, czyn ten jest **przestępstwem powszechnym**, które popełnić może każdy zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej człowiek. W sytuacji, gdy czynność sprawcza polega na **zaniechaniu**, czyn ten ma charakter **przestępstwa indywidualnego właściwego**, albowiem jego sprawcą może być tylko ten, na kim ciążył prawny, szczególny obowiązek zapobiegnięcia skutkowi (np. rodzic).

3. **Strona podmiotowa.** Czyn zabroniony z art. 148 § 1–4 KK 3 popełniony może zostać zarówno w **zamiarze bezpośrednim** (*dolus*

directus), jak i ewentualnym (*dolus eventualis*). Strona podmiotowa czynu zabronionego z art. 148 § 2 pkt 1 KK – zob. teza 10.

- 4 4. **Czynność sprawcza.** Zabicie człowieka polega na **spowodowaniu jego śmierci** w jakikolwiek sposób (fizyczne lub psychiczne oddziaływanie na drugiego człowieka). Zachowanie sprawcy nie musi być bezpośrednią przyczyną śmierci, jednak pomiędzy zachowaniem sprawcy a śmiercią człowieka musi istnieć związek przyczynowo-skutkowy. Czynności sprawcy mogą być pośrednią przyczyną śmierci, jednak muszą mieć istotny wpływ na spowodowanie śmierci człowieka.
- 5 5. **Zabójstwo przez oddziaływanie na psychikę pokrzywdzonego.** Czyn zabroniony z art. 148 KK popełniony może zostać także poprzez oddziaływanie na psychikę pokrzywdzonego, np. przez wprowadzenie go w błąd co do tego, iż cierpi na ciężką, nieuleczalną chorobę i tym samym skłonienie go do popełnienia samobójstwa, czy też przekonanie go, iż poprzez samobójstwo uzyska zbawienie (zob. A. Zoll, w: Zoll, Kodeks karny, t. 2, 2006, s. 238–239; odmiennie Marek, Kodeks karny, 2007, s. 311).
- 6 6. **Zabójstwo sądowe.** Znamiona czynu zabronionego z art. 148 KK wyczerpuje również zachowanie uczestników procesu karnego, np. prokuratora, sędziego, świadków, którzy mając świadomość, iż oskarżony nie popełnił zarzucanego mu przestępstwa, wskutek swoich zachowań w toku procesu doprowadzają do wydania wobec niego wyroku śmierci, który zostaje wykonany (zob. A. Zoll, w: Zoll, Kodeks karny, t. 2, 2006, s. 239; odmiennie Marek, Kodeks karny, 2007, s. 311). Aktualnie kwestia ta ma znaczenie raczej teoretyczne, aczkolwiek takiego stanu faktycznego nie można z góry wykluczać z uwagi na możliwość pociągnięcia obywatela polskiego lub cudzoziemca za przestępstwo popełnione za granicą, w tym wypadku w kraju, w którym możliwe jest orzeczenie kary śmierci.
- 7 7. **Ustalenie zamiaru sprawcy na podstawie okoliczności podmiotowo-przedmiotowych.** Istotnym elementem pozwalającym na ustalenie tego, czy sprawca działał z zamiarem bezpośrednim, czy ewentualnym, czy też w ogóle z winy nieumyślnej, jest analiza okoliczności przedmiotowych, tj. przede wszystkim: **rodzaju użytego narzędzia, liczby i intensywności (siły) zadanych ciosów, umiejscowienia obrażeń, głębokości i kierunku ran, rozmiaru i rodzaju spowodowanych obrażeń ciała** (por. post. SN z 29.5.2018 r., II KK 149/18, Legalis). W ramach okoliczności podmiotowych na rodzaj

zamiaru sprawcy wskazywać mogą: **stosunek sprawcy do pokrzywdzonego, włościwości osobiste sprawcy** (cechy osobowości sprawcy), **dotychczasowy sposób Źycia** i ewentualna **uprzednia karalność**, zwłaszcza za przestęstwa podobne. O rodzaju zamiaru sprawcy wnioskować można jednak jedynie na podstawie okoliczności, które zaistniały przed popełnieniem czynu zabronionego lub w trakcie realizacji czynności sprawczych (zob. A. Zoll, w: Zoll, Kodeks karny, t. 2, 2006, s. 246).

8. **Współsprawstwo zabójstwa.** Dla przyjęcia współsprawstwa zabójstwa nie jest konieczne wykazanie, iż każdy ze sprawców osobiście zrealizował czynność sprawczą w postaci zabijania. Wystarczające jest wykazanie, iż w ramach przyjętego i ustalonego podziału ról **zachowanie każdego ze współsprawców było istotne** z perspektywy spowodowanego skutku w postaci pozbawienia człowieka Źycia. Współsprawstwo polega bowiem na tym, iż każdy ze współdziałających odpowiada także za to, co zrobili pozostali, pod warunkiem jednak, że mieści się to w granicach zawartego porozumienia.

9. **Szczególne okrucieństwo.** Znamię to wypełnia zachowanie sprawcy polegające na **zadawaniu ofierze dodatkowych i istotnych cierpień**, zarówno fizycznych, jak i psychicznych, **które nie były niezbędne do pozbawienia jej Źycia**, a jedynie miały na celu jej udęczenie i pastwienie się nad nią. Za szczególnie okrutny należy potraktować czyn podjęty przez sprawcę z pełną świadomością, powodujący dolegliwości o natężeniu przekraczającym miarę potrzebną do osiągnięcia zamierzonego skutku (zob. K. Rzeczkowska, P. Grzeško, Zabójstwo „ze szczególnym okrucieństwem”, s. 181). Określenie „ze szczególnym okrucieństwem” to określenie pojemne i złożone; w przypadku art. 148 § 2 KK oznacza więcej niż typowo naganny sposób pozbawienia Źycia innej osoby, chodzi więc o szczególnie drastyczny i brutalny sposób działania, powodowanie śmierci na raty, połączone z zadawaniem ofierze niepotrzebnych dodatkowych cierpień, torturowanie, maltretowanie, męczenie, zabicie w sposób okrutny. Sposób zabicia człowieka w myśl tego przepisu wiąże się zatem z dodatkowymi cierpieniami, zbędnymi z punktu widzenia osiągnięcia skutku w postaci śmierci (zob. wyr. SA w Lublinie z 19.9.2002 r., II AKa 182/02, Legalis). Zabicie ze szczególnym okrucieństwem jest również spalenie człowieka żywcem (zob. wyr. SA we Wrocławiu z 25.10.2016 r., II AKa 254/16, Legalis; wyr. SA w Lublinie z 27.10.1998 r., II AKa 155/98, Legalis). Należy mieć

jednak na uwadze, że sposób popełnienia – choć sam z siebie może być drastyczny – nie jest po temu wystarczający, gdy brak jest podmiotowego nastawienia sprawcy, by okazać ofierze swe okrucieństwo, i to w dodatku szczególne. Drastyczność popełnienia zbrodni powinna znaleźć wyraz w wymiarze kary, bez potrzeby epatowania surowszą kwalifikacją prawną (zob. wyr. SA w Krakowie z 3.7.2002 r., II AKa 28/02, KZS 2002, Nr 7–8, poz. 43). Zabójstwem ze szczególnym okrucieństwem będzie torturowanie pokrzywdzonego przed pozbawieniem go życia lub torturowanie w jego obecności osób mu najbliższych, w tym zmuszanie ich do obcowania płciowego na oczach ofiary. W zakres desygnatów tego pojęcia wchodzi również te zachowania, których inna osoba nie jest w stanie odczuć fizycznie bądź psychicznie, jednak obiektywnie rzecz biorąc, miały one miejsce. Innymi słowy, choć szczególne okrucieństwo najczęściej będzie się wiązać z określonym, odczuwalnym cierpieniem ofiary, to jednak nie są to pojęcia synonimiczne. Za szczególnie okrutne w rozumieniu art. 148 § 2 pkt 1 KK uznać należy również te zachowania, które są podejmowane w stosunku do osoby jeszcze żyjącej, ale już nieprzytomnej lub pozostającej w głębokim upojeniu alkoholowym, a więc niezdolnej do odczuwania cierpienia psychicznego lub fizycznego, które objęte było zamiarem sprawcy (zob. wyr. SA w Lublinie z 5.11.2008 r., II AKa 156/08, Legalis; post. SN z 31.5.2007 r., III KK 31/07, Legalis). Szczególne okrucieństwo jest to termin abstrakcyjny, złożony z dwóch pojęć szacunkowych (podwójnie wartościujących), nieostrych i ocennych, przy czym okrucieństwo bez szczególnego natężenia jest okolicznością obciążającą przy wymiarze kary za zabójstwo w typie podstawowym, zaś ustalenie szczególnego okrucieństwa obliguje do przyjęcia kwalifikacji prawnej za typ kwalifikowany z art. 148 § 2 pkt 1 KK (zob. *J. Ptak, Szczególne okrucieństwo*, s. 108, 110).

- 10 10. Strona podmiotowa przy działaniu ze szczególnym okrucieństwem.** Dla wyczerpania znamion czynu zabronionego z art. 148 § 2 pkt 1 KK konieczne jest wykazanie, iż sprawca pozbawił człowieka życia w zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym oraz że zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym obejmował również działanie ze szczególnym okrucieństwem (odmiennie, przyjmując tylko zamiar bezpośredni: *M. Królikowski*, w: *Królikowski, Zawłocki*, Kodeks karny. Część szczególna, t. 1, 2017, s. 258). W sytuacji, gdy działanie ze szczególnym okrucieństwem objęte było nieumyślnością, sprawca dopuszcza się czynu zabronionego z art. 148 § 1 KK, np. podaje

pokrzywdzonemu trucizną, chcąc szybko pozbawić go życia, jednak z powodu niewłaściwych proporcji trucizny umiera on w powolnych męczarniach (zob. *R. Kokot*, w: *Stefański*, Kodeks karny, 2018, s. 903).

11. **Zabójstwo w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem.** Związek, o jakim mowa w art. 148 § 2 pkt 2 KK, rozumieć należy szeroko, tj. jako **związek funkcjonalny**. Nie może być on utożsamiany jedynie z działaniem „w tym samym miejscu i czasie”. Przy takiej interpretacji przepis ten mógłby być stosowany wyłącznie w kumulatywnym zbiegu z art. 197, 252 albo 280 KK z uwagi na to, że do wyczerpania znamion obu przepisów dochodziłoby jednym czynem sprawy (zob. *R. Kokot*, w: *Stefański*, Kodeks karny, 2018, s. 904). Zabójstwo może być środkiem do osiągnięcia celu w postaci wzięcia zakładnika, zgwałcenia, rozboju, ale może też zmierzać do zatarcia śladów takiego przestępstwa. Ofiarą zabójstwa może być pokrzywdzony jednym z przestępstw, o jakich mowa w art. 148 § 2 pkt 2 KK, świadek takiego zdarzenia, współsprawca czy nawet osoba trzecia, którą sprawca zabija, np. uciekając z miejsca zdarzenia. Podmiotem sprawczym takiego zabójstwa może być jedynie **sprawca lub współsprawca** przestępstwa wzięcia zakładnika, zgwałcenia lub rozboju; nie może nim być pokrzywdzony takim przestępstwem lub osoba dla niego najbliższa, która działa w akcie zemsty (zob. *A. Zoll*, w: *Zoll*, Kodeks karny, t. 2, 2006, s. 252; *K. Wiak*, w: *Grześkowiak, Wiak*, Kodeks karny, 2018, s. 893; *M. Królikowski*, w: *Królikowski, Zawłocki*, Kodeks karny. Część szczególna, t. 1, 2017, s. 261). Dla możliwości przyjęcia kwalifikacji prawnej z art. 148 § 2 pkt 2 KK nie ma znaczenia, ile czasu upłynęło pomiędzy dwoma zdarzeniami, tj. wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem oraz zabójstwem, o ile tylko da się wykazać istnienie pomiędzy nimi związku funkcjonalnego. Na gruncie omawianego przepisu przez wzięcie zakładnika rozumieć należy zarówno jego uprowadzenie, jak i przetrzymywanie (podobnie: *S. Pikulski*, Zabójstwa kwalifikowane, s. 12–13; *L. Tyszkiewicz*, w: *Filar*, Kodeks karny, 2016, s. 938; odmiennie: *A. Zoll*, w: *Zoll*, Kodeks karny, t. 2, 2006, s. 252–253; *R. Kokot*, w: *Stefański*, Kodeks karny, 2018, s. 907; *B. Orłowska-Zielińska*, Z problematyki typizacji przestępstwa zabójstwa, s. 26; *K. Wiak*, w: *Grześkowiak, Wiak*, Kodeks karny, 2018, s. 893). Zgwałcenie w rozumieniu art. 148 § 2 pkt 2 KK **nie obejmuje innej czynności seksualnej**, o jakiej mowa w art. 197 § 2 KK (odmiennie post. SN z 5.7.2017 r., III KK 273/17, Legalis oraz krytycznie: *K. Burdziak*, Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego,

s. 62–67). Możliwość przyjęcia kwalifikacji prawnej z art. 148 § 2 pkt 2 KK aktualizuje się również wtedy, gdy doszło jedynie do **usiłowania popełnienia czynu z art. 197 § 1 i 3–4, art. 252 § 1 i 2 albo art. 280 § 1 i 2 KK** oraz do dokonania zabójstwa (zob. *B. Sygit, P. Palka, Zabójstwo w związku ze zgwałceniem*, s. 28). Nie jest przeszkodą dla przyjęcia kwalifikacji prawnej czynu z art. 148 § 2 pkt 2 KK okoliczność, iż sprawcy zabójstwa przypisano jednocześnie popełnienie rozboju jako **wypadku mniejszej wagi (art. 283 KK)**, albowiem w tym wypadku nadal wypełnił on znamiona czasownikowe przestępstwa rozboju. W przypadku zbiegu jednoczynowego okoliczność ta niewątpliwie musi mieć wpływ na wymiar kary.

- 12 **12. Kwalifikacja prawna przy zabójstwie w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem.** W zależności od ustalonego stanu faktycznego konieczne może być przyjęcie kumulatywnej kwalifikacji prawnej czynu, realnego zbiegu przestępstw albo wyłącznie kwalifikacji prawnej z art. 148 § 2 pkt 2 KK. W przypadku zbiegu jednoczynowego, tj. ustalenia, że zarówno wzięcie zakładnika, zgwałcenie albo rozbój, jak i zabójstwo, stanowiły jeden czyn, zasadne będzie przyjęcie kumulatywnej kwalifikacji prawnej (np. art. 148 § 2 pkt 2 KK w zb. z art. 197 § 3 KK w zw. z art. 11 § 2 KK). Gdy związek zabójstwa z wzięciem zakładnika, zgwałceniem lub rozbojem jest wieloczynowy, to co do zasady zachodzić będzie realny zbieg przestępstw, skutkujący koniecznością wymierzenia kary łącznej, tj. sprawcy powinno zostać przypisane odrębnie popełnienie przestępstwa wzięcia zakładnika (art. 252 § 1 lub 2 KK), zgwałcenia (art. 197 § 1 lub 3–4 KK) albo rozboju (art. 280 § 1 lub 2 KK, ewentualnie w zw. z art. 283 KK) oraz zabójstwa (art. 148 § 2 pkt 2 KK), przy czym wymierzone powinny za nie zostać odrębne kary, które następnie powinny być objęte węzłem kary łącznej. Może jednak dojść do sytuacji (np. z uwagi na znaczne oddalenie od siebie obu czynów w czasie), iż skazanie za wzięcie zakładnika, zgwałcenie albo rozbój nie będzie następowało jednocześnie z sądeniem sprawcy za zabójstwo. W takim wypadku kwalifikacja prawna zabójstwa uwzględniać powinna wyłącznie art. 148 § 2 pkt 2 KK. Oba skazania objęte zostaną karą łączną dopiero w trybie wyroku łącznego.

- 13 **13. Motywacja zasługująca na szczególne potępienie.** Przez motywację rozumieć należy sumę przeżyć psychicznych sprawcy będących podstawą podjętej przez niego decyzji popełnienia przestępstwa. Na szczególne potępienie zasługiwać będzie taka motywacja,

która ze względów etycznych, obyczajowych, moralnych, skutkować będzie społeczną pogardą i reakcjami repulsywnymi, oburzeniem, odrazą. Należy jednak pamiętać, że już samo popełnienie przestępstwa zasługuje na potępienie. Dlatego też kwalifikowanym zabójstwem będzie tylko takie, w którym wystąpi **szczególne nasilenie elementów powodujących potępienie** (zob. *M. Budyn*, Motywacja, s. 32). W orzecznictwie wskazano, iż motywacją zasługującą na szczególne potępienie jest: zabicie człowieka na zlecenie za opłatą, pozbycie się niewygodnego świadka, zabójstwo w celu uzyskania spadku, pozbawienie życia rywala dla pożądanego stanowiska, zabicie człowieka dla zabawy lub bez istotnego wyraźnego motywu, zabójstwo w celu rabunkowym (zob. wyr. SA w Krakowie z 16.1.2002 r., II AKa 308/01, KZS 2002, Nr 2, poz. 32), działanie w celu uzyskania zysku (zob. wyr. SA w Szczecinie z 20.10.2016 r., II AKa 119/16, Legalis), działanie z zemsty za odmowne rozpatrywanie wniosków w urzędzie (zob. wyr. SA w Łodzi z 20.10.2016 r., II AKa 169/16, Legalis), zabójstwo ciężarnej kobiety w celu pozbycia się niechcianego dziecka (zob. post. SN z 10.8.2005 r., III KK 297/04, Legalis).

14. **Zabójstwo z użyciem materiałów wybuchowych.** Pojęcie 14 materiałów wybuchowych – zob. uwagi do art. 163 KK. Przez użycie materiałów wybuchowych rozumieć należy ich eksplozję, której skutkiem jest śmierć człowieka.

15. **Zabójstwo jednym czynem więcej niż jednej osoby.** Elementarnym warunkiem przypisania sprawcy czynu zabronionego z art. 148 § 3 KK *in principio* jest ustalenie, że zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym obejmował on spowodowanie śmierci co najmniej dwóch osób i skutek taki spowodował (więcej na temat różnych wariantów spowodowania jednym czynem śmierci kilku osób i kwalifikacji prawnej – zob. *A. Błachnio*, Zabójstwo, s. 93–105). Bez znaczenia jest to, kiedy zaistniał skutek w postaci śmierci każdej z osób, a w szczególności, czy któraś z osób zmarła po pewnym czasie od momentu działania sprawcy, jeżeli tylko przyczyną śmierci był ten sam czyn sprawcy.

16. **Usiłowanie zabójstwa z art. 148 § 3 KK *in principio*.** Do 16 wyczerpania znamion tego czynu dochodzi wtedy, gdy sprawca usiłuje spowodować śmierć więcej niż jednej osoby, jednakże skutku tego nie realizuje względem żadnej z nich, jak i wówczas, gdy zabija jedną osobę, a zamierzonego skutku nie osiąga wobec innej osoby

lub osób. W tym drugim wypadku przyjąć należy kumulatywną kwalifikację art. 148 § 1 KK i art. 13 § 1 KK w zw. z art. 148 § 3 KK oraz ewentualnie dodatkowy skutek, który sprawca spowodował (np. art. 156 § 1, art. 157 § 1 KK) (podobnie: *R. Kokot*, w: *Stefański*, Kodeks karny, 2018, s. 916; więcej na temat usiłowania zabójstwa w kontekście znamion czynu zabronionego z art. 148 § 3 KK *in principio* zob. *L. Pohl*, Przystępstwo zabójstwa, s. 5–10).

- 17 17. **Ponowne skazanie za zabójstwo.** Przesłanka ta nie stanowi samodzielnego kwalifikowanego typu zabójstwa, lecz jest okolicznością wpływającą na wymiar kary, a konkretnie ją obostrzającą (podobnie: *R. Kokot*, w: *Stefański*, Kodeks karny, 2018, s. 918; *K. Wiak*, w: *Grzeškowiak, Wiak*, Kodeks karny, 2018, s. 891; *A. Zoll*, w: *Zoll*, Kodeks karny, t. 2, 2006, s. 247). Uprzednia karalność za zabójstwo nie jest okolicznością będącą elementem czynu. Nie ma ona tym samym wpływu na jego społeczną szkodliwość. Z tych też względów nie może stanowić okoliczności wyróżniającej typ kwalifikowany. *Lege non distinguente*, poprzednio popełnione zabójstwo obejmuje zarówno zabójstwo w typie podstawowym, typach kwalifikowanych, jak i typach uprzywilejowanych – art. 148 § 1–4, art. 149 i 150 KK, albowiem we wszystkich tych typach ustawodawca posłużył się znamieniem „zabija” (podobnie: *R. Kokot*, w: *Stefański*, Kodeks karny, 2018, s. 919; *J. Wyrembak*, Uprzednie skazanie, s. 62–64; odmiennie, odrzucając typy uprzywilejowane: wyr. SN z 19.11.2008 r., V KK 74/08, Legalis; uchw. SN z 22.11.2002 r., I KZP 41/02, Legalis). Z kolei ponowne zabójstwo może być wyłącznie zabójstwem w typie podstawowym lub kwalifikowanym (podobnie: *R. Kokot*, w: *Stefański*, Kodeks karny, 2018, s. 920). Dla wyczerpania znamion czynu zabronionego z art. 148 § 3 KK *in medio* niezbędne jest, aby uprzednie skazanie za zabójstwo miało charakter **prawomocny**. Skoro musi być to skazanie, to konieczne jest przypisanie sprawcy popełnienia przestępstwa oraz uznanie jego winy. Wymogu tego nie wypełnia wyrok warunkowo umarzający postępowanie. Warunek ten spełniać będzie jednak wyrok, w którym odstąpiono od wymierzenia kary, np. wskutek przekroczenia przez sprawcę granic obrony koniecznej lub stanu wyższej konieczności. Możliwość przypisania sprawcy przestępstwa z art. 148 § 3 KK istnieje tak długo, jak długo nie dojdzie do zatarcia skazania za poprzednio popełnione zabójstwo, co może nastąpić także na etapie postępowania odwoławczego. Mimo że w czasie popełnienia ponownego zabójstwa sprawca był już uprzednio

prawomocnie skazany za zabójstwo, jeŹeli na etapie postępowania przygotowawczego lub jurysdykcyjnego dojdzie do zatarcia tego skazania, brak jest moŹliwości przypisania sprawy popełnienia czynu zabronionego z art. 148 § 3 KK *in medio*.

18. Ponowne skazanie za zabójstwo a formy stadialne i zjawiskowe. Określenie „wcześniejszego czynu” tylko jako „zabójstwo” oznacza jego sprawstwo *sensu largo*, bez względu na formę stadialną (dokonanie lub usiłowanie) lub zjawiskową (sprawstwo, współsprawstwo, podŹeganie, pomocnictwo, sprawstwo kierownicze) (zob. wyr. SA we Wrocławiu z 25.10.2016 r., II AKa 252/16, Legalis; wyr. SA w Łodzi z 4.12.2012 r., II AKa 243/12, Legalis; odmiennie: *D. Tokarczyk*, Postacie zjawiskowe przestępstwa, s. 106–108).

19. Ponowne skazanie za zabójstwo a art. 64 KK. Przypisanie sprawy popełnienia przestępstwa z art. 148 § 3 KK *in medio* nie wyklucza jednocześnie moŹliwości przyjęcia, iż czynu tego dopuścił się on w warunkach powrotu do przestępstwa, o jakich mowa w art. 64 § 1 i 2 KK (por. wyr. SA w Białymstoku z 9.12.2004 r., II AKa 306/04, Legalis). Należy jednak pamiętać, Źe zgodnie z art. 64 § 3 KK, przewidziane w § 1 lub 2 podwyŹszenie górnej granicy ustawowego zagrożenia nie dotyczy zbrodni. W przypadku skazania sprawy za przestępstwo z art. 148 § 3 KK *in medio* w zw. z art. 64 § 1 lub 2 KK zastosowanie znajdzie jednak przepis art. 78 § 2 KK dotyczący warunkowego przedterminowego zwolnienia, jak również zawarty w art. 64 § 2 KK nakaz wymierzenia kary w wysokości powyŹej dolnej granicy ustawowego zagrożenia.

20. Zabójstwo funkcjonariusza publicznego. Przedmiotem ochrony art. 148 § 3 *in fine* KK jest Źycie i zdrowie funkcjonariusza publicznego oraz porządek publiczny. Ochrona przewidziana w omawianym przepisie przysługuje funkcjonariuszom, których obowiązki słuŹbowe związane sĄ z ochronĄ bezpieczeŹstwa ludzi lub ochronĄ bezpieczeŹstwa lub porządku publicznego. Decydujące znaczenie dla oceny, czy spełnione zostało to kryterium, mają przepisy ustawy regulującej zadania danej słuŹby. Niewątpliwie do grupy osób objętych ochroną naleŹĄ funkcjonariusze: Policji, ABW, CBA, SOP, Źandarmerii Wojskowej, straŹy gminnych (miejskich), SOK, SłuŹby Więziennej, StraŹy Granicznej. Do grupy osób objętych ochroną nie naleŹĄ: sędziowie, prokuratorzy, komornicy, kuratorzy sądowi, syndycy (odmiennie: *S. Pikulski*, Zabójstwa kwalifikowane, s. 19).

Kompetencje służbowe tych funkcjonariuszy jedynie pośrednio mają bowiem związek z ochroną bezpieczeństwa ludzi albo ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego. Dla wyczerpania znamion omawianego czynu zabronionego wystarczające jest, iż czynność sprawcza wyczerpuje **choćby jeden z członów alternatywy**, tj. podjęta została podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych. Wymóg działania „podczas” oznacza, iż do zabójstwa funkcjonariusza publicznego dojść musi w trakcie wykonywania przez niego obowiązków służbowych, przy czym chodzi tutaj o zbieżność czasową oraz przestrzenną. Z kolei przesłankę działania „w związku” rozumieć należy szeroko, jako działanie z powodu wykonywania przez funkcjonariusza obowiązków służbowych oraz jako działanie pozostające w jakimkolwiek faktycznym związku z realizacją jego obowiązków służbowych. W związku z pełnieniem obowiązków służbowych przez funkcjonariusza publicznego, o jakim mowa w art. 148 § 3 KK *in fine*, będzie zachowanie podjęte w celu uniemożliwienia realizacji przez niego czynności służbowej, a także jako forma odwetu po jej wykonaniu.

21 21. Rozszerzenie ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym na inne osoby. Na podstawie art. 231b KK odpowiedzialność za czyn zabroniony z art. 148 § 3 KK *in fine* poniesie także sprawca, który zabija osobę, która w obronie koniecznej odpiera zamach na jakiekolwiek cudze dobro chronione prawem, chroniąc bezpieczeństwo lub porządek publiczny. W takiej sytuacji kwalifikacja prawna czynu przypisanego sprawcy uwzględniać powinna art. 148 § 3 KK w zw. z art. 231b § 1 KK.

22 22. Zabójstwo w afekcie. Silne wzburzenie jest to stan psychiczny, w którym procesy emocjonalne przejmują kontrolę nad intelektem do tego stopnia, iż sprawca działa pod wpływem emocji przy ograniczonej funkcji kontrolnej rozumu (zob. wyr. SA w Łodzi z 17.3.2005 r., II AKa 29/15, Legalis; wyr. SA we Wrocławiu z 8.5.2012 r., II AKa 47/12, Legalis). Jest to zatem stan, w którym dochodzi do zakłócenia równowagi psychicznej człowieka (por. wyr. SA w Gdańsku z 11.3.2015 r., II AKa 45/15, Legalis). Nie jest to przeciętny gniew, lecz taki rodzaj wzburzenia, który cechuje bardzo wysoki stopień natężenia, przekraczający zwykłe zdenerwowanie. Warunkiem przyjęcia kwalifikacji prawnej z art. 148 § 4 KK jest ustalenie, że istnieje związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy stanem silnego wzburzenia a zabójstwem człowieka. Innymi słowy, wykazać

naleęy, iż gdyby sprawca nie znajdował się w anormalnej sytuacji motywacyjnej wywołanej afektem fizjologicznym, to nie popełniłby przepęstwa zabójstwa. Przyczyną silnego wzburzenia muszą być czynniki zewnętrzne, najczęściej wywołane przez pokrzywdzonego, np. uprzednie znęcanie się nad sprawcą, niespełniona miłość, zdrada, ciężka zniewaga lub zniesławienie, oskaręzenie o czyn hańbiący, systematyczne prowokowanie. Dodatkowo, niezbędnę jest wykazanie, iż silne wzburzenie usprawiedliwione było okolicznościami, tzn. **w ocenie społecznej zasługuwać może na pewien stopień zrozumienia z perspektywy zasad moralnych oraz etycznych** (zob. A. Zoll, w: Zoll, Kodeks karny, t. 2, 2006, s. 364), na mniejsze potępienie. Ocena okoliczności usprawiedliwiających musi być jednak dokonywana także z perspektywy psychologicznej, tj. usprawiedliwienia zaburzeń procesu motywacyjnego (tzw. kryterium współmierności reakcji uczuciowej do jej przyczyny; zob. M. Budyn-Kulik, Zabójstwo tyrana domowego, s. 201). W przeważającej części sytuacji czynnik sprawczy afektu zaistnieje w tym samym lub bardzo zbliżonym czasie, w którym sprawca popełni zabójstwo. Zdarzyć mogą się jednak sytuacje, w których stan silnego wzburzenia był wynikiem narastania napięcia emocjonalnego w psychice sprawcy, które w końcu doprowadza do wybuchu i targnięcia się na ęycie osoby będącej powodem tego wzburzenia (zob. wyr. SN z 22.6.1977 r., V KR 73/77, Legalis), np. mąż latami znęca się fizycznie i psychicznie nad swoją żoną, która wreszcie nie wytrzymuje i kiedy mąż po raz kolejny ją uderza, zabija go. Ocena tego, czy zabójstwo popełnione zostało w afekcie, dokonana powinna być m.in. na podstawie znamion przedmiotowych, a zwłaszcza okoliczności zdarzenia. Przygotowanie zasadzki na pokrzywdzonego, narzędzi i środków służących zatarciu śladów wskazuje, że działanie sprawcze nie było podjęte w ramach stanu afektywnego, lecz „na chłodno”, po racjonalnej analizie okoliczności (zob. post. SN z 23.5.2018 r., IV KK 172/18, Legalis).

23. **Ustalenia co do zaistnienia afektu.** Skoro silne wzburzenie jest afektem fizjologicznym, a nie patologicznym, to ustaleń w zakresie jego zaistnienia sąd może dokonać **samodzielnie, bez zasięgnięcia opinii biegłych** (zob. post. SN z 4.1.2017 r., III KK 391/16; odmiennie A. Golonka, która wskazuje, że do oceny przebiegu procesów decyzyjnych konieczne jest posiadanie specjalistycznej wiedzy z zakresu psychologii – zob. A. Golonka, Stan silnego wzburzenia, s. 69).

- 24 24. Zabójstwo w afekcie a stan nietrzeźwości sprawcy.** Możliwe jest przyjęcie, iż czyn sprawcy wyczerpał znamiona przestępstwa z art. 148 § 4 KK w sytuacji, gdy *tempore criminis* znajdował się on w stanie nietrzeźwości (w stanie po spożyciu alkoholu albo pod wpływem substancji psychoaktywnych). Warunkiem jest jednak ustalenie, że silne wzburzenie wywołane zostało inną przyczyną aniżeli alkohol lub substancja psychoaktywna, tj. mogłoby ono powstać także wtedy, gdyby sprawca nie znajdował się pod wpływem tych substancji (por. wyr. SA w Białymstoku z 18.6.2015 r., II AKA 95/15, Legalis; wyr. SA w Katowicach z 14.4.2005 r., II AKA 109/05, Legalis; wyr. SA w Lublinie z 9.3.1999 r., II AKA 5/99, Legalis; wyr. SN z 15.8.1978 r., IV KR 212/78, Legalis).
- 25 25. Zabójstwo w afekcie a ograniczona poczytalność.** Dopuszczalne jest przyjęcie, iż sprawca popełnił przestępstwo zabójstwa w afekcie, działając jednocześnie w stanie poczytalności w znacznym stopniu ograniczonej (art. 148 § 4 KK w zw. z art. 31 § 2 KK). Kwalifikacja taka jest jednak możliwa tylko wtedy, gdy przyczyną ograniczenia poczytalności był stan patologiczny, zaś afektu stan fizjologiczny polegający na silnym wzburzeniu wynikającym z usprawiedliwiających okoliczności zewnętrznych (por. wyr. SA w Łodzi z 25.9.2014 r., II AKA 163/14, Legalis; wyr. SA w Katowicach z 14.4.2005 r., II AKA 109/05, Legalis; wyr. SA w Łodzi z 17.1.2001 r., II AKA 251/00, Legalis; wyr. SA w Lublinie z 9.3.1999 r., II AKA 5/99, Legalis).
- 26 26. Zabójstwo kobiety w ciąży.** Nie wyczerpuje znamion czynu zabronionego z art. 148 § 3 KK. W takim wypadku zachowanie sprawcy kwalifikować należy z art. 148 § 1 KK oraz ewentualnie – w zależności od stanu faktycznego (jeżeli sprawca wie, że kobieta jest w ciąży i co najmniej godzi się na jej przerwanie wskutek zabójstwa kobiety) – przyjąć kumulatywny zbieg z art. 153 § 1 albo 2 KK.
- 27 27. Potrącenie na przejściu dla pieszych.** Możliwe jest uznanie, iż potrącenie człowieka na przejściu dla pieszych wyczerpuje znamiona zabójstwa popełnionego w zamiarze ewentualnym. Warunkiem zasadności takiej tezy jest wykazanie, iż sprawca, umyślnie naruszając podstawowe zasady ruchu drogowego, miał świadomość wysokiego prawdopodobieństwa spowodowania śmierci człowieka (por. wyr. SA we Wrocławiu z 19.12.2017 r., II AKA 281/17, Legalis).

28. **Zabójstwo na zlecenie.** Sprawca przęstwa zabójstwa popełnionego na zlecenie, w zamian za korzyść majątkową, poniesie odpowiedzialność za zabójstwo popełnione w wyniku motywacji zasługującej na szczególnie potępienie (art. 148 § 2 pkt 3 KK). Z kolei osoba, która zapłaciła za zabójstwo innego człowieka, odpowiada za podżeganie do zabójstwa (por. *Marek*, Kodeks karny, 2007, s. 312). Zob. dodatkowo teza 11 do art. 148a KK.

29. **Odnalezienie ciała ofiary.** *Corpus delicti* nie jest warunkiem dla przypisania oskarżonemu popełnienia zabójstwa. Fakt śmierci pokrzywdzonego i jej okoliczności mogą zostać w sposób bezsporny ustalone także w oparciu o inne dowody, które w swej logice nieuchronnie prowadzą do ustalenia tego faktu i powiązania go na płaszczyźnie przyczynowo-skutkowej z umyślnymi działaniami oskarżonego zmierzającymi do pozbawienia człowieka życia. Założenie, że odnalezienie i zidentyfikowanie ciała jest niezbędne dla skazania za czyn z art. 148 KK, oznaczałoby sprzeczny z zasadą swobodnej oceny dowodów przejaw formalizmu dowodowego (por. wyr. SA w Poznaniu z 10.4.2014 r., II AKa 48/14, niepubl.; wyr. SA w Warszawie z 24.4.2007 r., II AKa 265/07, *Legalis*).

30. **Zboczenie działania (*aberratio ictus*).** Gdy sprawca działa w zamiarze zabicia konkretnego człowieka, jednak ostatecznie powoduje śmierć innego człowieka, którego nie miał zamiaru zabić, popełnia czyn zabroniony z art. 13 § 1 KK w zw. z art. 148 § 1 KK (lub art. 148 § 2 lub 3 KK) w zb. z art. 155 KK w zw. z art. 11 § 2 KK (zob. wyr. SA we Wrocławiu z 22.11.2002 r., II AKa 331/02, *Legalis*; *Marek*, Kodeks karny, 2007, s. 311; odmiennie, przyjmując kwalifikację tylko jako dokonanie: wyr. SN z 13.5.2002 r., V KKN 141/01, *Legalis*; *M. Królikowski*, w: *Królikowski, Zawłocki*, Kodeks karny. Część szczególna, t. 1, 2017, s. 250). Na przykład w zamiarze zabójstwa żona wysyduje truciznę do herbaty podanej mężowi, jednak wypija ją ich dziecko, które umiera, albo sprawca strzela do konkretnego człowieka, jednakże jego strzał jest chybiony i trafia w inną osobę, powodując jej śmierć.

31. **Odpowiedzialność karna nieletniego.** Odpowiedzialność karną za przęstwa z art. 148 § 1–3 KK ponieść może także nieletni (art. 10 § 2 KK). W przypadku jednak czynu zabronionego z art. 148 § 2 pkt 2 KK możliwe jest przypisanie jego popełnienia nieletniemu sprawcy tylko wówczas, gdy – przy spełnieniu wszystkich przesłanek

z art. 10 § 2 KK – mógłby on również ponieść odpowiedzialność karną za jedno z przestępstw z katalogu zawartego w art. 148 § 2 pkt 2 KK. Jeżeli nie są spełnione przesłanki, które umożliwiają pociągnięcie nieletniego do odpowiedzialności za wzięcie zakładnika, zgwałcenie albo rozbój, to dopuszczalne jest wyłącznie przypisanie mu popełnienia przestępstwa z art. 148 § 1 KK. Zawarty w art. 54 § 2 KK zakaz orzekania wobec sprawcy, który w czasie popełnienia przestępstwa nie ukończył 18 lat, kary dożywotniego pozbawienia wolności, nie wyklucza wymierzenia nieletniemu, odpowiadającemu w warunkach art. 10 § 2 KK za przestępstwo zagrożone taką karą – kary 25 lat pozbawienia wolności. Przewidziane w art. 10 § 3 KK obligatoryjne obniżenie górnej granicy ustawowego zagrożenia odnosi się do zagrożenia w części szczególnej Kodeksu karnego. Natomiast norma zawarta w art. 54 § 2 KK nie eliminuje z sankcji w art. 148 § 1 i 2 KK kary dożywotniego pozbawienia wolności ani kary 25 lat pozbawienia wolności jako kar ściśle oznaczonych (bez dolnej ani górnej granicy), lecz tylko zakazuje wymierzenia sprawcy pierwszej z tych kar. Pozostawia tym samym możliwość orzeczenia kary 25 lat pozbawienia wolności (zob. post. SN z 31.1.2018 r., V KK 284/17, Legalis).

32 32. Zbieg art. 148 § 2 pkt 1 KK z art. 197 § 4 KK. Możliwa jest kumulatywna kwalifikacja art. 148 § 2 pkt 1 KK z art. 197 § 4 KK, ale tylko wówczas, gdy zarówno czynność zgwałcenia, jak i zabijania zrealizowana zostanie przez sprawcę ze szczególnym okrucieństwem (zob. *B. Michalski*, w: *Wąsek*, Kodeks karny, t. 1, 2006, s. 183–184).

33 33. Zbieg art. 148 § 2 pkt 2 KK z art. 148 § 2 pkt 3 KK. W przypadku, gdy sprawca swoim zachowaniem wyczerpuje jednocześnie znamiona czynu zabronionego z art. 148 § 2 pkt 2 KK w postaci zabójstwa popełnionego związku z rozbojem oraz art. 148 § 2 pkt 3 KK wobec działania przez niego w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie, możliwe jest przyjęcie kumulatywnej kwalifikacji prawnej czynu. Nie każde jednak zabójstwo popełnione w związku z rozbojem stanowi automatycznie zabójstwo w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie. Możliwość kumulatywnej kwalifikacji prawnej uzależniona jest od konkretnego stanu faktycznego. Jest ona zasadna np. w sytuacji, gdy sprawca dokonał rozboju w celu uzyskania pieniędzy na alkohol albo środki odurzające, a następnie celem uniknięcia odpowiedzialności karnej zabił pokrzywdzonego.

[Przejdź do księgarni →](#)